

TAYANCH TUSHUNCHALAR BILAN ISHLASHNING AHAMIYATI

A.Ziyayev-BT kafedrası dotsenti

N.Ikramova -04/24 talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada pedagogik faoliyatda tushunchalar bilan ishlashning nazariy va amaliy ahamiyati yoritilgan. Tushuncha – bilimlarning asosiy birliklari sifatida o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini, dunyoqarashini va mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini shakllantirishda muhim o'rin tutadi.

Kalit so'zlar: Tushuncha, pedagogika, metodika, o'qitish jarayoni, tafakkur, bilim, tahlil, umumlashtirish.

Pedagogika fanida tushunchalar bilan ishlash o'qitish jarayonining markaziy qismlaridan biridir. Har bir fan bo'yicha bilimlar majmuasi ma'lum asosiy tushunchalarga tayangan holda shakllantiriladi. Masalan, matematika fanida "son", "funksiya", "kasr" kabi tushunchalar, biologiyada esa "hujayra", "genetika", "evolyutsiya" tushunchalari asosiy nazariy poydevor hisoblanadi.

Zamonaviy ta'lim tizimida faqat tayyor ma'lumot berish emas, balki o'quvchilarni fikrlashga, tahlil qilishga, tushunchalarni ongli ravishda egallashga o'rgatish muhim hisoblanadi. Bu esa o'z navbatida tushunchalar bilan samarali ishlash metodikasi bo'yicha bilim va ko'nikmalarni talab qiladi.

1. Tushuncha – bu atrof-muhitdagi obyekt va hodisalar haqida umumlashtirilgan bilimdir.[1] O'quv jarayonida tushunchalar quyidagi vazifalarni bajaradi:

Bilimlarning strukturaviy asosini tashkil qiladi; O'quvchilarda mantiqiy fikrlashni shakllantiradi; O'rganilayotgan materialni tizimlashtirish imkonini beradi;

Tushunchalarni shakllantirish – bu faqatgina yangi atamalarni yod olish emas, balki ularning mazmunini anglash, tahlil qilish va real hayot bilan bog'lay olish demakdir.

2. O'quvchilarda tushunchalarni samarali shakllantirish uchun quyidagi metodik yondashuvlar qo'llaniladi:

Taqqoslash: Turli obyektlar yoki hodisalarni solishtirish orqali umumiy va farqli jihatlarni aniqlash;

Umumlashtirish: Alohida misollar orqali umumiy qonuniyat va xulosalarga kelish;

Tahlil va sintez: Obyektni qismlarga ajratib o'rganish va uni umumiy manzara bilan bog'lash;

Vizual ta'lim vositalaridan foydalanish: Tushunchani grafik, sxema, jadval orqali ifodalash;

Kross-tematik yondashuv: Bir necha fanlar doirasidagi tushunchalarni bog'lab o'rgatish.

Masalan, darsda "energiyaning saqlanish qonuni" tushunchasini o'rgatishda fizika, biologiya va geografiyadan misollar keltirish tushunchaning mazmunan chuqurroq anglanishiga yordam beradi.

3. Tushunchani o‘zlashtirish jarayoni bosqichma-bosqich amalga oshiriladi:
 1. Kirish bosqichi – o‘quvchida qiziqish uyg‘otish, muammoni ilgari surish;
 2. Mazmunni ochish bosqichi – yangi tushunchaning tavsifi, misollar bilan tushuntirilishi;
 3. Mustahkamlash bosqichi – o‘rgangan tushunchani amaliy misollar, mashqlar va topshiriqlar orqali mustahkamlash;
 4. Qo‘llash bosqichi – tushunchani yangi vaziyatlarda qo‘llay olish, tahlil va baholash;
 5. Refleksiya – o‘quvchining o‘zi o‘rgangan tushunchani qanday anglaganini ifodalashi.

4. O‘qituvchining roli

O‘qituvchi tushunchalarni shakllantirishda quyidagi metodik ko‘nikmalarga ega bo‘lishi lozim:

- darsda har bir yangi mavzuni tushunchalar asosida rejalashtirish;
- davzuga mos savol-javob, muhokama va amaliy topshiriqlarni tanlay olish;
- o‘quvchilarning fikrlash darajasiga qarab differensial yondashuvni qo‘llash;
- tushunchalarni bog‘liq sohalar bilan integratsiya qilish.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, pedagogik faoliyatda tushunchalar bilan ishlash nafaqat o‘quvchilar bilimini chuqurlashtiradi, balki ularning tafakkurini rivojlantiradi, mustaqil o‘rganishga undaydi va hayotiy bilimlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Tushunchalarni shakllantirishga qaratilgan metodik yondashuvlar – zamonaviy ta‘limning ajralmas qismi hisoblanadi. Har bir o‘qituvchi bu borada o‘zining uslubiy mahoratini oshirib borishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ziyayev, A. I. "NATIONAL AND CULTURAL PECULIARITIES OF ENGLISH, RUSSIAN AND UZBEK PHRASEOLOGICAL INTENSIFIERS." *International scientific journal* 40.34 (2016): 65-71.
2. Ziyaev, A. I., and Z. J. Aliyeva. "INTEGRATION INTERNET TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES." *Вестник магистратуры* 5-4 (128) (2022): 140-142.
3. Sh, Abduraximov. "ISSUES OF FORMATION OF THE CENTER FOR MASTERING FOREIGN EDUCATIONAL PROGRAMS THAT FORM CIVIL EDUCATION IN STUDENTS IN THE SYSTEM OF PRIMARY EDUCATION IN UZBEKISTAN." *International Journal of Early Childhood Special Education* 14.7 (2022).
4. Ziyayev, A. N. "PRIMARY EDUCATION AND AESTHETIC SENSE TRAINING." *INTERNATIONAL JOURNAL OF RESEARCH IN COMMERCE, IT, ENGINEERING AND SOCIAL SCIENCES ISSN: 2349-7793 Impact Factor: 6.876* 16.06 (2022): 62-64.
5. Ziyayev, A. N. "PRIMARY EDUCATION AND AESTHETIC SENSE TRAINING." *INTERNATIONAL JOURNAL OF RESEARCH IN COMMERCE, IT, ENGINEERING AND SOCIAL SCIENCES ISSN: 2349-7793 Impact Factor: 6.876* 16.06 (2022): 62-64.
6. Ziyayev, A. N. "PEDAGOGICAL ASPECTS OF THE USE OF EDUCATIONAL VALUES IN THE SPIRITUAL DEVELOPMENT OF

STUDENTS." *INTERNATIONAL JOURNAL OF RESEARCH IN COMMERCE, IT,
ENGINEERING AND SOCIAL SCIENCES* ISSN: 2349-7793 Impact Factor: 6.876
16.06 (2022): 86-88.